

HØRINGSUTTALELSE TIL NOU 2009: 18 RETT TIL LÆRING

fra Utdanningsforbundet v/Huseby kompetansesenter

Klubben ved Huseby kompetansesenter mener at utredningen fremstår som et konsensusdokument . Uenighetene i utvalget er ikke kommet klart nok frem. Dette er med på å tildekke kompleksiteten i de utfordringer man står overfor. Vi mener utredningen har svært mangelfulle analyser av mange av de tiltakene som er foreslått. Det er helt nødvendig at man i det videre arbeidet foretar grundige analyser før man fatter politiske beslutninger.

I vår uttalelse har vi lagt hovedvekten på det som i utredningen særlig berører synshemmede.

Oslo, 27.11.09

Reidun Leirvåg
tillitsvalgt v/Huseby komp.senter

Tone Larssen
medlem i Utdanningsforbundet

Tillitsvalgte fra alle arbeidstakerorganisasjoner ved Huseby kompetansesenter støtter denne uttalelsen.

INNHOLD

Oppsummering

1. **Kap. 11 og vedlegg 5: Beskrivelse av ”synshemmede” og av tilretteleggings- og kompetansebehov**
  - 1.1. Beskrivelse av gruppen synshemmede
  - 1.2. Utsatte grupper og udekkede behov
  - 1.3. Ytelser fra Folketrygden? Feil i NOUen
  - 1.4. Ressurser ved Huseby og Tambartun
  - 1.5. Skolefaglige prestasjoner
  - 1.6. Trivsel
  - 1.7. Synshemmede med flere vansker / flere funksjonshemminger
  - 1.8. Kompetansebehov

2. **Kap. 14: *Rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen***
  - 2.1. ... eller rett til spesialundervisning?
  - 2.2. Sakkyndig vurdering og enkeltvedtak
  - 2.3. Spesialpedagogisk og synspedagogisk kompetanse i skolene

3. **Kap. 16: *PP-tjenesten og Statped tettere på***
  - 3.1. Styrking av PPT
  - 3.2. Fire regionsentre?
  - 3.3. Høy og spesialisert kompetanse på syn
  - 3.4. Konsekvenser av regionmodellen

4. **Kap 17: *... tverrfaglig og tverretatlig samarbeid***

5. **Kap. 13 *Tidlig innsats og forebygging***

6. **Kap. 15 *Tilpassede og fleksible opplæringsløp***

7. **Kap. 18 *Økt kompetanse på alle nivåer***

Oppsummering

Utvalget har kommet med mange gode forslag, *men noen av de mest sentrale forslagene er vi svært negative til*. Vi har derfor valgt å omtale disse i langt større grad enn mange av de gode forslagene.

Vår uttalelse er omfattende. Derfor starter vi med en oppsummering – inkludert noen forslag:

- A. Rett til spesialundervisning må *ikke* erstattes av "rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen". Eventuelt kan "rett til spesialundervisning" erstattes av "rett til spesialpedagogisk hjelp". (Jf pkt 2.1.)
- B. Vedtak om spesialundervisning ("ekstra tilrettelegging") må fattes på bakgrunn av sakkyndig vurdering – i alle fall for synshemmede. Enkeltvedtak – med klagerett – må opprettholdes. (Jf pkt 2.2.)
- C. § 10-8 i opplæringsloven, om at "skoleeigaren har ansvar for å ha riktig og nødvendig kompetanse i verksemda", suppleres til følgende: "Skoleeigaren har ansvar for å ha riktig og nødvendig kompetanse i verksemda, eksempelvis spesialpedagogisk kompetanse relatert til elevenes vansker." (Jf pkt 2.3.)
- D. Alle PPT-kontorer - og/eller andre kommunale instanser, f.eks. voksenopplæring – bør/skal inneha en stilling for synspedagog. (Jf pkt 2.3.)
- E. Større sykehus bør/skal ha en stillingshjemmel for synspedagog. (Jf pkt 2.3.)
- F. Huseby og Tambartun fortsetter som nasjonale kompetansesentre for syn – med landsekkende tjenester på en del spisskompetanseområder. Sentrene gis ressurser som gjør at de kan opprettholde og videreutvikle denne spisskompetansen, og videreformidle den til synspedagoger (og kommuner/skoler) i hele landet. (Jf pkt 3.2, 3.3 og 3.4.)
- G. Rett til en personlig (kommunal) koordinator er viktig for synshemmede, men for å kunne gjennomføre en slik rett, må antall kommunale stillinger økes. Lærere / personale i barnehage må gjerne være koordinatorene for elever/førskolebarn. (Jf pkt 4.)

1. Kap. 11 og vedlegg 5: Beskrivelse av synshemmede og av tilretteleggings- og kompetansebehov

1.1. Beskrivelse av gruppen synshemmede

Vurdering av behov og tiltak for en målgruppe bør bygge på en noenlunde riktig beskrivelse av gruppen. *For synshemmede er beskrivelsen meget snever* – se nedenfor:

Kap. 11: "Målgrupper": side 129: 2. spalte, 2. avsnitt:

"En [...] synshemmet person kan [...] ha behov for mer teknisk preget bistand for å kompensere for sansetapet."

(Dette står i motsetning til foregående setning om elever som har "klart fagavgrensede behov, for eksempel i matematikkopplæringen eller med lese- og skrivevansker".)

Vi gjør oppmerksom på at "teknisk preget bistand" (se ovenfor) bare er en *liten* del av synshemmedes tilretteleggingsbehov.

Nedenfor nevnes eksempelvis fem sentrale områder, som hver krever egen metodikk, *dvs. spesialundervisning med kompetent pedagog* – i førskole og gjennom *hele* skoleløpet, og som i hovedsak *ikke* er av "teknisk" art:

- a. Visuelle virkemidler i lærebøker og andre læremidler: bilder, figurer, diagrammer, ...
- b. Begrepslæring
- c. Praktisk og visuelt baserte emner/fag: matematikk, naturfag, geografi, kroppsøving, kunst & håndverk, praktisk mat & helse, IKT, ...
- d. Sosiale og praktiske ferdigheter, aktiviteter og handlinger
- e. Læring av kompenserende ferdigheter og teknikker – f.eks. ved opplæring i mobilitet og i bruk av pc med leselist eller forstøringsprogram, og syntetisk tale.

Som en liten utdyping av pkt d og e, klipper vi fra "Læreplan i kompenserende ferdigheter og teknikker for blinde og sterkt svaksynte elever i grunnskole og videregående opplæring" (Utdanningsdirektoratet 2005, Læreplanforslag) – s.7f, tilnærmet sitat:

"For å kunne lære og gjøre omtrent det samme som seende, må blinde og sterkt svaksynte elever ...

- Lære å *lære* ting på til dels andre måter enn seende – f.eks. begreper, arbeidsmåter, studieteknikker og forståelse for egne læringsprosesser og læringsstrategier.
- Lære å *gjøre* ting på til dels andre måter enn seende – f.eks. punktskrift, mobilitet, dagliglivets aktiviteter (ADL) og bruk av tekniske hjelpemidler.
- Lære å *være sammen* på til dels andre måter enn seende (fordi de ikke kan lære ved visuell imitasjon eller modellering) - for å kunne samhandle med andre og være sosialt aktive og inkluderte.
- Lære å *være* på til dels andre måter enn seende (fordi de ikke kan lære ved visuell imitasjon eller modellering) - for å kunne utvikle seg til aktive og selvstendige mennesker med en trygg identitet, og for å kunne fungere som blind eller sterkt svaksynt i en seende verden."

Pkt a-e og sitatene ovenfor er daglig sentrale for sterkt synshemmede og dere lærere i hele skoleløpet, *og de krever mye tid, en god del skolefagspesifikk kompetanse, og generelt kunnskap om hvordan blinde, respektivt svaksynte, kan lære og tilegne seg kunnskaper og ferdigheter på ulike områder.* (Se også pkt 1.7, 1.8 og 3.3.) Blinde og sterkt svaksynte elever har derfor ofte opp til dobbel dekning av uketimetallet (eller mer pga egne paragrafer: §§1-14 / 3-10, i oppl. loven) – i form av ekstra lærere. Kurs og generell og fagspesifikk opplæring og veiledning til elevens lærere gis fra synspedagog / kompetansesenter for synsvansker. Men kapasiteten er ikke tilstrekkelig, jf pkt 1.4.

1.2. Utsatte grupper blant synshemmede og udekkede behov

Blinde førskolebarn og blinde skoleelever får ofte mye hjelp og støtte – de blir sjelden oversett i alvorlig grad. For andre grupper synshemmede kan det være vanskeligere å få tilstrekkelig oppmerksomhet og forståelse for hjelpe- og støttebehov. Dette gjelder særlig:

- a. Blinde barn, unge og voksne med alvorlige tilleggsvansker.
- b. Svaksynte førskolebarn og skoleelever, herunder også svaksynte med alvorlige tilleggsvansker
- c. Voksne ny-svaksynte og ny-blinde som har behov for å lære grunnleggende ferdigheter i dagliglivet på nytt / på nye måter.
- d. Slagrammede eller personer med andre ervervete hjerneskader, som har fått synsfeltutfall eller andre synsskader som har gått ut over leseevne og/eller orienteringsevne.
- e. Barn, unge og voksne med synsrelaterte lesevansker. Ikke sjelden finner PPT (eller andre instanser) skoleelever og andre der det er vanskelig å avklare om det er dysleksi eller synsvansker (i så fall hva) som ligger til grunn for lesevanskene.

For ovenstående grupper er dagens tilbud mindre tilfredsstillende. Spesielt er tilbudet dårlig til gruppene i pkt c-e. Kompetansen finnes, men kapasiteten er liten. (Mer om dette i bl.a. pkt 1.4.)

1.3. Ytelser fra Folketrygden? Feil i NOUen

Side 268: 1. spalte, 2. avsnitt:

"Ellers yter folketrygden stønad til blant annet lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte under utdanning/opplæring ..."

Dette er ikke riktig for elever som kommer inn under opplæringsloven. Lese- og sekretærhjelp dekkes av begrepet "hjelpemidler" i Folketrygdloven, og "rett til hjelpemidler og andre tiltak fra folketrygden faller bort dersom behovet for bistand i all hovedsak dekkes av ansvarsområdet i annen lovgiving". ("Rundskriv": "§ 10-17 Del I Bortfall av rett til hjelpemiddel etter § 10-7 ...".) (Skoleelever kan imidlertid søke om lese- og sekretærhjelp og få "opptil 20 timar i året til gjeremål i dagleglivet".)

1.4. Ressurser ved Huseby og Tambartun

Side 268: 2. spalte, 2. avsnitt:

"I opplæringssektoren har Statped et velutviklet og spesialisert tilbud med betydelige personellmessige og materielle ressurser av høy kvalitet ved de to synssentrene ..."

Ja, Huseby og Tambartun har tilegnet seg og utviklet den høyeste og bredeste kompetansen i landet når det gjelder opplæring av synshemmede, og kompetansen er stadig under

videreutvikling – takket være et stort og tverrfaglig *synsfaglig* miljø og omfattende brukerkontakt (mer om dette i pkt 1.7 og 1.8). Men hva er sammenlikningsgrunnlaget i sitatet ovenfor? De to kompetansesentrene dekker *ikke på langt nær* behovet – verken for opplæring av og veiledning til lærere, eller for læremidler til synshemmede i skole og førskole. Kompetansen er høy, og kan gjerne bli høyere - men kapasiteten er for liten!

1.5. Skolefaglige prestasjoner

Side 268: siste avsnitt:

"Når det gjelder skolefaglige prestasjoner, motivasjon og arbeidsinnsats samt sosial kompetanse, synes både synshemmede [og ...] med spesialundervisning å skåre langt bedre enn øvrige grupper, og nesten på linje med elever uten særskilte behov."

Merk at det står "med spesialundervisning". Omfattende "spesialundervisning" og dyktige lærere er helt nødvendig for at sterkt synshemmede skal kunne oppnå gode skolefaglige prestasjoner. Ved dette erfarer vi også at enkelte får toppkarakterer i ungdomsskole og videregående skole.

Merk også:

Kap. 6.3, side 72, 1. spalte, siste avsnitt:

"Det er læreren som har den største effekten på elevenes læring, også i spesialundervisningen."

Ja, dette ser vi stadig når det gjelder synshemmede. F.eks. har vi ofte dårlig erfaring med assistenter (uten lærerutdanning) og støttelærere som ikke er fagkyndige i de respektive fag – ikke minst i ungdomsskole og videregående skole.

Kap. 6.3, side 72, 2. spalte, siste avsnitt:

"Spesialundervisningen må ta utgangspunkt i elevenes individuelle utfordringer."

Dette er helt avgjørende for en synshemmet elev, og siden behovet her ofte er omfattende, har blinde og sterkt svaksynte ofte behov for tilnærmet full timedekning med ekstra lærerressurser (jf pkt 1.1). Som nevnt ovenfor ser vi også at effekten av tilstrekkelig og hensiktsmessig spesialundervisning for synshemmede elever er meget god.

1.6. Trivsel

Side 269: første avsnitt:

"Synshemmede skårer noe lavere [når det gjelder trivsel] og på linje med elever med fagspesifikke vansker og generelle lærevansker."

Vi erfarer dessverre at mange sterkt synshemmede elever har liten eller ingen kontakt med jevnaldrende i friminutt/fritimer og i fritid utenom skolen. De er også så få at det vanligvis ikke finnes blinde/svaksynte jevnaldrende i rimelig nærhet for nærmere kontakt. For mange er dette et stort problem, og mange uttrykker at de særlig trives når de får være sammen med andre jevnaldrende respektivt blinde/svaksynte. Dette kommer bl.a. til uttrykk når de er på kurs på Huseby/Tambartun. Kapasiteten rekker imidlertid her bare til ett kurs (4 dager) pr blind elev pr år – på vekselvis Huseby/Tambartun. Kapasiteten for svaksynte, som teller langt flere enn blinde, er langt mindre. (Jf pkt 1.4.)

1.7. Synshemmede med flere vansker / flere funksjonshemminger

I gruppen *medfødt sterk synshemming*, er det flere som har alvorlige tilleggsvansker enn de som "bare" er sterkt svaksynte og blinde.

Tilleggsvanskene er av ulik art, bl.a. generelle lærevansker, ulike typer syndromer og hjerneskader (der mange gir ulike former for cerebral synshemming), skader etter ekstrem prematuritet, sosio-emosjonelle vansker, ADHD, autisme, autismespektervansker, hørselsvansker, etc. Disse barna krever tverrfaglig kunnskap – og *ikke minst kunnskap om syn og manglende/mangelfullt syn* - hos dem som arbeider med dem i barnehage og skole.

Tverrfaglig kunnskap – der syn har et hovedfokus - krever opplæring og veiledning fra tilsvarende ekspertise, og dette krever et tett og tverrfaglig synsmiljø hos dem som skal ivareta og utvikle slik kunnskap. De som kontinuerlig – over år - jobber i slike tverrfaglige miljøer utvikler ofte en "dobbelkompetanse". Mange har også relevante "doble" utdanninger (se pkt 1.8), og i mange tilfelle er også slike doble utdanninger helt nødvendig (f.eks. i matematikk, kjemi/naturfag, kroppsøving, kunst og håndverk, IKT, musikk, en del fremmedspråk – samt ved en del alvorlige tilleggsvansker).

Vi kan ikke se at et samorganisert eller samlokalisert senter vil kunne gi slike muligheter. For synshemmede løses ikke problemer uten videre ved bare å ha lett tilgang til rette fagfolk når man trenger det, men ved at ulike fagpersoner tilnærmet kontinuerlig jobber tett sammen om denne gruppen – eller ofte rettere: om respektivt blinde og svaksynte (med og uten tilleggsvansker). Dette har i hovedsak bakgrunn i at en synshemming gjør seg negativt gjeldende på *særdeles* mange områder i vår visuelle verden – både i skole og fritid. I tillegg er det til dels store forskjeller på tilretteleggingsbehovene hos blinde og svaksynte, og videre på blinde/svaksynte med og uten tilleggsvansker. Mer om dette i pkt 1.8.

1.8. Kompetansebehov

Oppsummert kan kompetansebehovet (jf pkt 1.1, 1.2, 1.4 og 1.7) formuleres slik:

For synshemmede barn, unge og voksne - med og uten tilleggsvansker - er det kompetansemessig sett nødvendig med miljøer der det er tett samarbeid mellom:

- synspedagoger med "dobbelkompetanse" – enten ved realkompetanse eller ved at synspedagogene har flere utdanninger. For det siste er særlig følgende tilleggsutdanninger relevant/nødvendig:
  - multihandikappedagog ("M-pedagog")
  - logoped
  - mobilitetspedagog
  - IKT-pedagog
  - pedagog med undervisningskompetanse i matematikk, musikk, kroppsøving, kunst & håndverk, kjemi/naturfag, fremmedspråk (spansk, fransk, ...), ...
  - førskolepedagog
- øyeleger
- optometrist
- psykologer
- nevropsykologer
- fysioterapeuter
- ergoterapeuter
- o.a.

For å ivareta og videreutvikle nødvendig synsfaglig kompetanse og spisskompetanse – herunder også tverrfaglig kompetanse, må slike tverrfaglige miljøer også ha god brukerkontakt.

Huseby og Tambartun har i stor grad slike fagpersoner, omfattende kontakt med brukere, samt kontakt og samarbeid med fagfolk på andre kompetansesentra, f.eks. innen matematikkvansker. Derfor har sentrene kunnet utvikle nødvendig tverrfaglig kunnskap slik at de kan veilede lærere/faglærere, førskolepedagoger, synspedagoger og andre spesialpedagoger, ergoterapeuter, fysioterapeuter, psykologer, etc. - på lokalplan. Mer om kompetanse i pkt 3.3.

2. Kap. 14: Rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen

2.1. ... eller rett til spesialundervisning?

Side 162, Boks 14.1: Utvalgets forslag:

”Retten til spesialundervisning [...] erstattes av en rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen.”

Vi er svært redd for at *ekstra tilrettelegging* ofte vil oppfattes som ”ekstra teknisk tilrettelegging” når det gjelder synshemmede (jf f.eks. NOU’ens egen beskrivelse av behov for synshemmede i pkt 1.1). Med bakgrunn i at synshemmede elever vanligvis har behov for *langt* mer enn dette (jf. pkt 1 og 3), ser vi det som meget viktig å ikke nedtone eller fjerne begrepet spesialundervisning. Vi ber derfor om at *spesialundervisning* beholdes. Alternativt kan det erstattes med *spesialpedagogisk hjelp*.

Ved å fjerne *spesialundervisning* (uten å erstatte det med *spesialpedagogisk hjelp* e.l.) øker også sjansene for at skolene bruker ufaglærte assistenter til å ivareta opplæring!

2.2. Sakkyndig vurdering og enkeltvedtak

Side 162, Boks 14.1: Utvalgets forslag:

”Vedtak om ekstra tilrettelegging kan fattes uten sakkyndig vurdering ...”

”Det skal utarbeides sakkyndig vurdering dersom [...]”

- skolen ikke har den nødvendige kompetanse, [...]
- tilretteleggingen vil kunne forutsette større organisatoriske endringer.”

Formuleringen ”Dersom [...] skolen ikke har den nødvendige kompetanse” er uheldig når det gjelder synshemmede. Vi erfarer at mange skoler/lærere vet så lite om synsvansker at de her ikke ser/forstår sitt eget kompetansebehov. Noen tror at de kan få til en hensiktsmessig opplæring av en synshemmet elev omtrent uten videre, f.eks. fordi de har en/flere spesialpedagoger på skolen (ikke synspedagog), eller f.eks. bare ved at eleven forteller dem hva slags tilrettelegging han trenger. For synshemmede er det derfor utilrådelig å gi anledning til å fatte vedtak om spesialundervisning (eller ”ekstra tilrettelegging”) uten sakkyndig vurdering. Vi erfarer for øvrig ofte at det kan være lettere å få forståelse for synshemmedes behov hos PPT.

Siste pkt i sitatet: ”tilretteleggingen vil kunne forutsette større organisatoriske endringer”, frembringer et naturlig spørsmål: Hva er ”større organisatoriske endringer”?

Vi ber om at vedtak om spesialundervisning (eller tilsvarende begrep), fortsatt må fattes med bakgrunn i sakkyndig vurdering – i alle fall når det gjelder synshemmede. Vi – og synspedagoger generelt - bistår for øvrig gjerne i utarbeiding av sakkyndige vurderinger når det gjelder synshemmede.

Vi erfarer stadig at synshemmede elever ikke får nødvendig bistand i opplæringen.
Opprettholdelse av enkeltvedtak – inkludert klagerett - er derfor også viktig!

2.3. Spesialpedagogisk og synspedagogisk kompetanse i kommuner og skoler

Side 162, Boks 14.1: Utvalgets forslag:

”Den som har ansvaret for gjennomføringen av ekstra tilrettelegging, må ha relevant kompetanse [...], eksempelvis spesialpedagogisk kompetanse.”

Dette harmonerer med § 10-8 i opplæringsloven, om bl.a. at ”skoleeigaren har ansvar for å ha riktig og nødvendig kompetanse i verksemda”. Det er prisverdig at utvalget forsterker dette ved å skrive *relevant* kompetanse.

Vi ser et klart behov for slik forsterking:

- Altfor få skoler som får eller har en blind eller sterkt svaksynt elev, prøver å få tilsatt en synspedagog eller oppfordrer til at en lærer på skolen begynner på (deltids)utdanning i synspedagogikk.
- Assistenten, dvs. personer uten lærerutdanning, eller lærere uten relevant fagkunnskap (f.eks. i matematikk, naturfag, fremmedspråk, kroppsøving, ...), settes ofte inn som ”støttelærer” for en synshemmet elev. Dette går sjelden bra, og i slike tilfelle er også samarbeid med klasselæreren sjelden tilstrekkelig. Ofte er det også svært liten tid til slikt samarbeid.

Vi ønsker derfor at sitatet ovenfor kan suppleres – se kursiveringen nedenfor:

Den som har ansvaret for gjennomføringen av ekstra tilrettelegging [eller spesialundervisning], må ha relevant kompetanse [...], eksempelvis spesialpedagogisk kompetanse *relatert til elevens vansker*.

Vi håper at § 10-8 i opplæringsloven kan suppleres tilsvarende.

Synspedaogisk veiledning til skoler/lærere kan sjelden erstatte *direkte* opplæring av eleven av en synspedagog (forutsatt at synspedagogen behersker det/de respektive skolefagene). Det er dessverre ofte mye god synspedagogisk didaktikk og metodikk som blir borte på ”veiledningsveien”.

Det er behov for økt synspedagogisk kompetanse i kommunene. Her er det flere muligheter for tilknytting:

- a) Alle PPT-kontorer og/eller andre kommunale instanser, f.eks. voksenopplæringen, bør ha en stillingshjæmmel (full stilling) for synspedagog.
- b) I små kommuner kan det være for få synshemmede til å kunne forsvare en full synspedagogstilling på et PPT-kontor og/eller i voksenopplæringen. Her bør det opprettes interkommunale synspedagogstillinger.

- c) Opplæring i kompensierende ferdigheter for sterkt synshemmede (punktskrift, mobilitet, ADL, IKT, ...) er så omfattende og faglig krevende at det vil være meget hensiktsmessig for både eleven og skolen om en kommunal synspedagog kan gå inn med direkte opplæring av eleven, og/eller tettere veiledning og oppfølging av de pedagogene på skolen som skal ivareta elevens opplæring (etter omfattende kurs/opplæring fra synspedagog).

Én synspedagog kan ikke inneha mange spisskompetanseområder. Derfor vil en synspedagog som f.eks. er tilsatt på et PPT-kontor eller på en grunnskole, alltid ha behov for å innhente mer kompetanse. Svært ofte må dette hentes fra Huseby/Tambartun kompetansesenter. En synspedagog vil imidlertid kunne se elevens behov i langt større grad enn andre pedagoger, og dessuten vite hvor han kan hente bistand, om nødvendig.

- d) Større sykehus bør ha en stillingshjemmel for synspedagog – for opptrening av synsfunksjonen hos slagrammede eller personer med andre ervervete hjerneskader, som har fått alvorlige synsfeltutfall eller andre synsskader som har gått ut over leseevne og/eller orienteringsevne (jf pkt 1.2: pkt d).

3. Kap. 16: PP-tjenesten og Statped tettere på

3.1 Styrking av PPT

Side 178, Boks 16.1: Utvalgets forslag:

"Det etableres et nasjonalt utviklingssenter for PP-tjenesten [...] (og) et femårig kompetanseutviklingsprogram for PP-tjenesten ..."

Huseby samarbeider med PPT i tilnærmet alle elevsaker, og med bakgrunn i at svært mange synshemmede har tilleggsvansker, ser vi det som meget positivt at PPTs kompetanse styrkes på høyfrekvente vansker. Vi opplever imidlertid ofte at PPT har liten kapasitet. Vi tror derfor at økt kompetanse uten økt kapasitet, vanskelig kan bidra til mer hjelp / bedre innsats fra PPTs side. (Se også pkt 2.3: pkt a, om synspedagoger på PPT-kontorer.)

3.2. Fire regionsentre?

Side 178, Boks 16.1: Utvalgets forslag:

"Regionssentrenes hovedportefølje skal innbefatte spisskompetanse på fagområdene syn ..."

Som før nevnt omfatter spisskompetanse på syn en rekke "spisskompetanseområder", og her inngår også nødvendig "dobbelkompetanse" og bred tverrfaglighet i stor grad (jf pkt 1.1, 1.7 og 1.8) Vi ser det derfor som *umulig* å bygge opp, opprettholde og videreutvikle tilsvarende spisskompetanse i fire regioner (for øvrig heller ikke i eventuelle tre regioner).

For synshemmede synes dagens modell å fungere hensiktsmessig med to kompetansesentre. Det kan for øvrig nevnes at i de fylkene der hele eller deler av synspedagogtjenesten organisatorisk er tilknyttet Huseby/Tambartun, synes synshemmede lettest å få tilgang til synsfaglig spisskompetanse: Der synes det å være enklere å spre kompetanse fra Huseby/Tambartun, og også å komme inn med mer direkte hjelp ved behov.

Vår erfaring er altså at dagens modell er god, men kapasiteten er for liten (jf pkt 1.2, 1.4 og 2.3). Av og til hører vi også fra foresatte og lærere som geografisk er langt fra Huseby/Tambartun, og som har hatt problemer med å få tak i synsfaglig spisskompetanse – at tilgang til "riktig" kompetanse har førsteprioritet, avstanden til kompetansen betyr langt mindre.

Vi mener således at dagens modell for synsvansker må fortsette. En rekke spisskompetanseområder vil rett og slett forsvinne dersom man prøver å spre dette tynt utover – slikt lar seg ikke gjøre (jf pkt 1.7, 1.8, 3.3 og 3.4). Vi mener for øvrig at dagens modell for synsvansker kan eksistere uavhengig av hvordan andre vanskeområder organiseres.

Spisskompetanseområder og regionmodell omtales videre i pkt 3.3 og 3.4.

3.3. Høy og spesialisert kompetanse på synsvansker

På side 182, 1. spalte, fremheves følgende:

"Mange av brukerne har sammensatte problemer; mange er multifunksjonshemmede og har behov for tjenester fra ulike fagfelt. Det ligger derfor store potensielle faglige synergieffekter i samorganisering og samlokalisering."

På side 182, 2. spalte, sides det videre:

"Høy og spesialisert kompetanse [...] må [...] ivaretas videre."

Tanken om samorganisering (og ev. samlokalisering) er forståelig, *men faren er at det går utover ivaretagelse og videreutvikling av spisskompetanse – i alle fall når det gjelder synsvansker*. Dette har bakgrunn i at synsvansker representerer relativt få brukere, og således står i fare for å bli mer utydelig i et sammensatt "vanskelandskap", hvilket videre kan føre til nedbemanninger ved Huseby/Tambartun og derved også tapt spisskompetanse (jf pkt 3.2).

Som nevnt omfatter synskompetanse svært mange spisskompetanseområder. Her skal eksempelvis bare skisseres noen få slike områder:

Opplæring i bruk av en del sentrale tekniske/optiske/elektronoptiske hjelpemidler for svaksynte:

1. Lese-tv (forstørrende tv) – en rekke ulike typer - med og uten kombinasjon med PC
2. PC – Word, Windows, skolefaglige programmer, ..., kombinert med et forstøringsprogram (flere typer) og/eller syntetisk tale (flere typer)
3. Luper - en rekke ulike typer
4. Kikkerter - en rekke ulike typer, f.eks. til tavlebruk, skiltlesing, bruk i naturen, ...

Synstrening for svaksynte – ulik metodikk for ulike aldre og ulike synsfunksjoner.

Pedagogisk synsfunksjonsutredning.

Opplæring i punktskrift - her for blinde uten tilleggsvansker:

1. Punktskrift i seg selv (opplæring til lærere) – med utgangspunkt i norsk språk
2. Punktskrift i førskolealder ("førpunkt")
3. Leseopplæring - ulik metodikk for:

- skolebegynnere
  - barn/unge som har knekket lesekoden som seende
  - voksne nyblinde
4. Punktskrift for ikke-norske bokstaver – f.eks. i tysk, spansk, fransk, samisk, ...
  5. Punktskriftens kortskriftsystem (tre nivåer) og tilhørende metodikk
  6. Punktskrift for skriving av kjemiske uttrykk (for matematikk: se nedenfor)
  7. Punktskriftnoter (i musikk) - ulike metodikk for:
    - blinde elever og deres musikk lærere
    - blindblitte som har lært noter som seende, og deres musikk lærere
  8. Punktskrift på leselist for blinde (tilkople PC) på alle nevnte områder unntatt pkt 2.

Opplæring i bruk av leselist og IKT generelt (jf pkt 8) er for øvrig i seg selv et særdeles omfattende og krevende område.

Opplæring i matematikk for blinde kan omfatte store utfordringer for matematikklæreren. Eks.: For å kunne gi en hensiktsmessig opplæring i grunnleggende matematiske begreper (inkl. tallbegreper) kreves – som for en rekke andre begreper - kunnskap om hvordan blinde erfarer og samhandler med omgivelsene. I tillegg kreves kunnskap om punktskrift-notasjon i matematikk og egnet metodikk for regning med de fire regningsartene, brøkrekning, geometri, Excel, etc. Dette store kompetanseområdet kan deles videre i ulike spisskompetanseområder, f.eks. slik:

For blinde *uten* tilleggsvansker: Ulik metodikk for ...

- o blinde i førskole- og barnetrinnsalder,
- o blinde på ungdomstrinnet,
- o blinde i videregående opplæring, herunder også matematikk på høyeste nivå.

For blinde *med* tilleggsvansker og på de samme skoletrinnene: Ulik metodikk for:

- o blinde med medfødte hjerneskader/hjernedysfunksjoner
- o blinde med generelle lærevansker
- o blinde med spesifikke matematikkvansker
- o (osv.)

Tilsvarende spisskompetanse i matematikk gjelder også for **svaksynte**, men med til dels annen metodikk.

Det spekteret av spisskompetanseområder som framgår av ovenstående samt av pkt 1.1 og 1.7, kan – som nevnt i pkt 1.3, 1.6, 1.7 og 3.2 - bare utvikles og ivaretas i et større synsfaglig og tett miljø og med god brukerkontakt, slik det i dag fungerer ved Huseby og Tambartun. Som nevnt i pkt 1.7, ser vi *ikke* at et samorganisert eller samlokalisert senter lettere vil kunne bidra til slike muligheter – tvert imot.

3.4. Konsekvenser av regionmodellen

Side 183: 1. spalte, siste avsnitt – vedr. landsdekkende funksjoner:

”Beslutninger om for eksempel fordeling av landsdekkende funksjoner og konsentrasjon av særskilt spisskompetanse ved enkelt regionsentre må gjøres senere.”

Side 179, kap. 16.1: første del:

”*Tilgjengelighet*: Tjenestene må være like tilgjengelige i hele landet.”

"Sikring av kompetanse: Noen vansker krever kompetanse som det ikke er realistisk alle kommuner/fylkeskommuner kan ha. Denne kompetansen må ivaretas og videreutvikles innenfor regionsentrene."

Som før nevnt ser vi det som *umulig* å bygge opp, opprettholde og videreutvikle spisskompetanse i fire regioner – tilsvarende dagens spisskompetanse på Huseby og Tambartun. Dette vil i så fall kreve særdeles store og vedvarende ressurser når det gjelder antall stillinger og faglig kompetanse, og på ekstra lavfrekvente områder vil det likevel ikke være mulig. En eventuell nedbemanning ved Huseby/Tambartun vil for øvrig medføre tap av spisskompetanse som vanskelig kan bygges opp andre steder.

Vi ser det derfor som helt nødvendig at Huseby og Tambartun fortsatt har landsdekkende spisskompetanse og tilsvarende tjenester og funksjoner på en del områder. Slike områder bør være en videreføring av en del av dagens landsdekkende spisskompetanseområder – bl.a.:

- Tverrfaglig synsfunksjonsutredning
- Rehabilitering
- Punktskrift – inkl. kortskrift, notasjon i kjemi, fremmedspråk, etc.
- Mobilitet
- IKT for blinde
- Tidlig samspill og kommunikasjon
- Matematikk
- Musikk – inkl. musikknoter (punktskriftnoter) og musikkprogrammer for blinde
- Kroppsøving
- Læremidler
- Synspedagogikk knyttet til en del lavfrekvente og alvorlige diagnoser

Det bør for øvrig ikke være vanskelig for "syns-Norge" å komme til enighet om slike områder.

4. Kap 17: ... tverrfaglig og tverretatlig samarbeid

Side 190, Boks 17.1: Utvalgets forslag:

"Det innføres rett til én tjenesteyter (personlig koordinator) ved langvarige og koordinerte tjenester – uavhengig av om tjenestemottaker har en individuell plan."

Vi er meget glad for dette, *men det forutsetter økning i kommunale stillinger*. Mange synshemmede barn og unge – og deres foresatte - har behov for en slik koordinator. Vi erfarer dessverre at det er meget vanskelig både å finne slike personer og at slike personer har "nok" tid – selv om eleven har eller er i ferd med å få en IP. Kommunene kvier seg, og de skylder på manglende kapasitet.

Førskolelærere og lærere må for øvrig gjerne være koordinatorene for respektive førskolebarn-/skoleelever (jf side 192: 1. spalte: 1. setning). Vi erfarer ofte at det er vanskelig å få en kommunal koordinator, som ikke er pedagog, til å forstå ulike behov som synshemmede barn/unge kan ha.

5. Kap. 13 Tidlig innsats og forebygging

I pkt 1.1, 1.3, 1.7, 3.3 og 4 har vi også omtalt synshemmede førskolebarn, førskolepedagogikk, o.l. Vi støtter også alle utvalgets forslag i kap. 13, men vi vil kommentere ett av dem:

Side 154, Boks 13.1: Utvalgets forslag:

"Kommunen får plikt til å sikre språkkartlegging av barn omkring fylte tre, fire og fem år."

Vi viser her til skepsis til hyppig språktesting av førskolebarn i særmerknad fra J. Sandsmark KS (s. 160: kap. 13.6.1), men vi minner om at språktesting av førskolebarn (seende og synshemmede) kan skje ved tester som for førskolebarn oppleves som lek - ikke som test (forutsatt kompetent pedagog), og vi går ut fra at slike vil bli benyttet.

Vi har for øvrig - med tilfredshet - merket oss at tidlig innsats også skal gjelde "når problemer oppstår eller avdekkes [...] i løpet av grunnopplæringen eller i voksen alder" (s.155, 1. spalte).

6. Kap. 15 *Tilpassede og fleksible opplæringsløp*

Vi ser utvalgets forslag som meget hensiktsmessige for synshemmede. Spesielt er det behov for fleksible muligheter innen yrkesfag og ellers generelt innen praktiske og visuelt baserte fag.

7. Kap. 18 *Økt kompetanse på alle nivåer*

Vi støtter alle utvalgets forslag i kap. 18. Det er bl.a. viktig å styrke kompetanse og grunn- og videreutdanning for førskolelærere, lærere, rådgivere og barne- og ungdomsarbeidere - dette bør også komme synshemmede til gode. Det er også viktig å styrke samarbeidet mellom UH-sektoren og spesialpedagogiske sentre, og vi vil bare komme med en liten kommentar vedr. dette samarbeidet:

Side 204: siste avsnitt i kap. 18.5.1:

"Samarbeidet er tosidig og innebærer at Statped Vest er praksisplass for studenter, samtidig som at fagpersoner fra Statped Vest bidrar til å undervise på universitetet."

Tabell 18.1: Grenseflatene mellom Statped og UH-sektoren

"Statped skal ... Bidra med forelesning på enkelte områder, ..."

Vi gjør oppmerksom på at tilsvarende samarbeid som beskrevet i første sitat, har eksistert mellom Huseby og Universitetet i Oslo ved utdanning av synspedagoger, siden synspedagogutdanningen ble etablert i ca 1970 (da ved Statens spesiallærerhøgskole). Dette har særlig bakgrunn i at det aldri har vært ansatt mer enn max. én synspedaog ved UiO (Inst. for spesialpedagogikk), og i mange år har det ikke vært tilsatt synspedagog i det hele tatt. Huseby har derfor – i alle år - ikke bare bidratt med forelesninger på "enkelte områder", men på svært mange områder, og Tambartun har også bidratt med dette. I dag er situasjonen også slik.

----- O -----